

Yeni Anayasa ve Eğitim

Millî Eğitime Genel Bakış:

Millî Eğitim Bakanlığı; 1923'ten 27 Aralık 1935 tarihine kadar "Maarif Vekâleti", 28 Aralık 1935'den 21 Eylül 1941 tarihine kadar "Kültür Bakanlığı", 22 Eylül 1941'den 9 Ekim 1946 tarihine kadar "Maarif Vekilliği", 10 Ekim 1946'dan sonra "Millî Eğitim Bakanlığı", 1950'den sonra "Maarif Vekâleti", 27 Mayıs 1960 tarihinden sonra "Millî Eğitim Bakanlığı" adıyla faaliyetlerini sürdürmekte olan bir kurumdur. Anlayış itibarıyla sistem, tüm cumhuriyet tarihi boyunca Ziya Gökalp'in savunduğu sosyolojizm kökenli Durkheimci bir sistemi oluşturur.¹ Ziya Gökalp'in "Türkçü-İslamcı-Batıcı" formülünün ve yine meşhur "ferd yok cemiyet vardır, hak yok vazife vardır" Durkheimci yorumunun eğitime yansıtıldığını görmekteyiz. Dolayısıyla cumhuriyet dönemi boyunca eğitimin ve eğitim kurumlarının, bireye; devlete karşı vazifelerini öğretmek ve Türk milliyetçiliğini aşlamak gibi temel bir işleve sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Gökalp'in yaklaşımları 1926 yılından itibaren programlarda kendine yer bulur. Dolayısıyla ilköğretim ve ortaöğretim boyutunda ortaya konan amaçları gerçekleştirmek üzere Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren merkeziyetçi gelenek içinde örgütlenmiş bir milli eğitim teşkilatı ortaya çıkar.² Türkiye, eğitim faaliyetlerini yıllardır ulus devletçi bir zihniyetle sürdürmeye çalışan bir ülkedir. Bakıldığında eğitime rengini veren kanun ve yönetmeliklerin çok eski olduğu ve tek parti zihniyetinin ürünü bir anlayışla işlevselleştirildiği görülmektedir. Kısacası Türkiye'de "millî eğitimi" Cumhuriyet dönemi boyunca ek parti ideolojisi yön vermiştir. Eğitim kurumları resmi ideolojinin yeniden üretim merkezleri olarak kurgulanmış ve CHP'nin altı oku yasa ve yönetmeliklerle eğitimin tüm unsurlarına sirayet ettirilmiştir. Resmi ideolojinin içselleştirilmesi için eğitimin her şeyden evvel milli ve pozitivist bir nitelikte olması gerekiyordu. Dolayısıyla bu hedefe zarar verecek her türlü aykırılığa asla müsaade edilmedi. Kısacası eğitim, ulus devletin ihtiyaçları doğrultusunda kurgulandı.

CHP'nin eğitimle ilgili görüşleri 1927'de yapılan ilk genel kongrede kabul edilmiş ve parti programının "eğitim siyaseti" başlıklı bölümünde şu şekilde izah edilmiştir. *"Eğitimin milli, laik ve tek okul esasına dayanmış olması ilkemizdir. Eğitimde amacımız ulusal toplumun uygar ve toplumsal değerini yükseltecek, ekonomik gücünü artıracak vatandaşlar yetiştirmektir. İlköğrenimin parasız ve mecburi olmasını ve en kısa zamanda eylem durumuna geçmesini birinci derecede önemle izliyoruz."* 1931'deki programın besinci bölümünde ise ele alınan eğitim *"Kuvvetli cumhuriyetçi, milliyetçi ve laik vatandaş yetiştirmek tahsilin her derecesi için mecburi ihtimam noktasıdır. Türk milletine, T.B.B.M. 'ye ve Türkiye Devletine hürmet etmek ve ettirmek hassası bir vazife olarak telkin olunur. Fikri olduğu gibi bedeni inkişafa gelişim) da ehemmiyet vermek ve bilhassa "seciyeyi milli derin tarihimizin" ilham ettiği yüksek derecelere çıkarmak büyük emeldir. Terbiye ve tedriste takip edilen usul, bilgiyi vatandaş için maddi hayatta muvaffak olmayı temin eden bir cihaz haline getirmektir. Terbiye her türlü hurafeden ve yabancı fikirlerden uzak, üstün, milli ve vatanperver olmalıdır"* şeklinde ele alınarak eğitimin temel işlevi anlayış olarak çerçevelendirilmiştir.

Cumhuriyet dönemi boyunca eğitimin resmi ideolojiyi toplumun farklı kesimlerine aşılama gibi bir mekanizmaya dönüştürüldüğünü görmekteyiz. Bunun için CHP'nin kontrolünde

¹ Muhsin Hesapçioğlu. Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Eğitimi İdeolojisi. Liberal Düşünce Dergisi, Eğitim, Piyasa ve Devlet, sayı 49, 2008, s.92

² Ali Türer, Türk Eğitim Sisteminde Değişim ve Dönüşümüne Engel Düşünsel Ayak Bağları Üzerine Bir İnceleme, Liberal Düşünce Dergisi, Eğitim, Piyasa Ve Devlet, Sayı:49, Yıl:2008, s:111

birazda devletin ideolojik aygıtları diyebileceğimiz türden Türk Ocakları, Millet Mektepleri, Halk odaları Halkevleri ve devamla Köy Enstitülerinin kurulduğunu görüyoruz. Örneğin Türk Ocakları Kürdüm diyenlere Türklüğünü öğretmek yönünde bir faaliyet sürdürüyor. Hatta bu Ocaklar 1926 yılında “Vatandaş Türkçe Konuş” kampanyaları başlatmış, bu yönde cezai yasaların çıkartılmasını sağlamışlardır. Diğer taraftan uygarlığının temelinde Türk uygarlığının yattığı, Türklerin en üstün millet olduğu düşüncesi de resmi ideolojinin en önemli parçası haline gelmiştir. Bu nedenle 1930’ların başlarında Türk-tarih tezi ve Güneş-Dil teorisi gibi birazda trajikomik denilebilecek savların ortaya atıldığını biliyoruz. Fakat asıl vahim olan Harf Devrimiyle birlikte bir milletin geçmişiyle olan bağları kopartılmış ve ciddi bir anadil sorunu yaşanmıştır. Diğer taraftan cumhuriyet dönemi boyunca okullarda okutulan ders kitaplarına baktığımızda da bu hâkim bakış açısını daha net bir biçimde müşahade etmekteyiz.

Cumhuriyetten günümüze anayasalarda eğitim

Eğitim hakkının düzenlendiği ilk anayasa 1924 Anayasasının 87. Maddesidir. Her ne kadar 1921 yılında Ankara’da toplanan I. Maarif Kongresinde “...bir **millî terbiye** programından bahsederken, eski devrin batıl inançlarından ve doğuştan sahip olduğumuz özelliklerle hiç ilgisi olmayan yabancı fikirlerden, Doğu’dan ve Batı’dan gelebilen tüm etkilerde Tamamen uzak, millî ve tarihî özelliğimizle uyumlu bir kültür anlıyorum” denilerek yeni eğitim anlayışının nüveleri atılmış olsa da eğitim hakkı 24 anayasasında bir maddeyle yerini bulacaktır. Bu madde “Kadın, erkek bütün Türkler ilköğretimden geçmek ödevindedirler. İlköğretim Devlet okullarında parasızdır” şeklindedir. Ancak 24 anayasanın hemen ardından aynı yıl Tevhidi Tedrisat Kanunu’nun çıkartıldığını görüyoruz. Çıkarılan bu kanun ve yapılan değişiklikler Türk eğitim sisteminin günümüze kadar gelen merkeziyetçi ve tektipçi yapısını oluşturması açısından fevkalade önemlidir.

Türkiye bilindiği gibi hala 1924 yılında o günün şartlarına ve zihinsel atmosferine göre düşünülmüş ve yürürlüğe sokulmuş olan bir eğitim politikasını(Tevhid-i Tedrisat Kanunu) devam ettirmektedir. Eğitime milli bir karakter kazandıran ve eğitim-öğretimin tüm unsurlarıyla tek merkezden kumanda edilmesine yol açan dolayısıyla hiyerarşik bir yapılanmayı da beraberinde getiren bu Tevhid’çi eğitim anlayışı bugün hala yürürlükte. 1924 yılında 430 sayılı kanunla “Türkiye dâhilinde bütün müessesatı ilmiye ve tedrisiye Maarif Vekâletine merbuttur” denilerek kabul edilen ve yürürlüğe sokulan ve hala mevcut anayasanın 174.maddesiyle koruma altında tutulan Tevhid-i Tedrisat kanunu aradan 87 yıl geçmesine rağmen geçerliliğini muhafaza etmektedir. Kısaca “eğitim birliği” olarak da bilinen Tevhid-i Tedrisat kanununa göre, bütün okullar devletin denetimine girmiştir. Askeri okullar her ne kadar bu kanundan muaf tutulsalar da kanuna göre Türkiye’de hiç kimse etnik ve dini okul açamaz. Kanunla birlikte ileride yapılacak inkılâplarında temeli atılmış ve örneğin laiklik, Cumhuriyet döneminde yeni bir ulus yaratma çabaları olarak karşımıza çıkacaktır. Cumhuriyet rejimi eğitim alanında yürürlüğe soktuğu pozitivist temelli kanunlarla bir bakıma çağdaş, aydınlamacı, akılcı ve çağdaş bir insan yaratma peşine düşecektir.

1961 Anayasasında Eğitim

1961 Anayasasına gelindiğinde eğitim hakkı; “Kişinin Hakları ve Ödevleri” bölümünde düzenlenmiştir. 1961 Anayasasının 21. maddesi “*Bilim ve Sanat Hürriyeti*” başlığını taşır. Madde metni şöyledir: “*Madde 21- Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açık-lama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir. Eğitim ve öğretim, Devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir. Özel okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet*

okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenir. Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

“Madde 50- Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama Devletin başta gelen ödevlerindedir.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecbûridir ve devlet okullarında parasızdır. Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. Devlet, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtların korunmasını sağlar”

1961 Anayasasının Eğitime ilişkin bir diğer bölümü ise 19. maddenin 4 fıkrasıdır. Din eğitim ve öğretimine ilişkindir. “Din eğitim ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanûnî temsilcilerinin isteğine bağlıdır.”

1982 Anayasasında Eğitim

1982 Anayasasının 42. maddesi “Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi” başlığın taşımaktadır. Madde 42– Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır. Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilmez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tâbi olacağı esaslar kanunla düzenlenir.

Milletlerarası antlaşma hükümleri saklıdır.

82 anayasasında ” Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz” denilerek eğitimin dayandığı temel anlayışın çerçevesi çizilmiştir.

Mevcut ‘82 anayasasında eğitim ve eleştiriler

Bakıldığında 1924 yılında çerçevesi çizilen eğitim anlayışının hala günümüz Türkiye’inde geçerliliğini koruduğunu görmekteyiz. Gerek anayasalarda ifadesini bulan ve gerekse eğitim hayatını tanzim eden kanun, yönetmelik ve uygulamaların içeriğine bakıldığında temel amaçların bu çağa uygun düşmediği bilakis bir önceki çağın gerekliliklerine göre dizayn edildiğini görüyoruz. Dolayısıyla eğitim hayatını tanzim eden yasaların bugün talepleri karşılamadığı bir gerçektir. Bunun için mevcut anayasanın 42.maddesinde yer eden eğitim bölümünü kısaca masaya yatırmakta fayda vardır. Bilindiği gibi mevcut anayasanın 42.Maddesi ” Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim

ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz” der. Prof Dr. Ömer Çaha bu maddedeki sorunu şu şekilde izah eder:

Çaha’ya göre bugün herkesin üzerinde anlaştığı, hem fikir olduğu bir Atatürk ilke ve inkılabları anlayışı yoktur. Türkiye’de çok farklı Atatürkçülük anlayışlarının olduğunu hepimiz biliyoruz. Evet, Atatürk ve onun devrimi bazı şeyleri sembolize eder. Modernleşmeyi, asrileşmeyi, batılılaşmayı vs. sembolize eder. Ama hem sembolize ettiği değerlerin farklı açılımları, hem de Atatürkçülük olarak ileri sürülen ideolojinin, dünya görüşünün farklı tanımları söz konusudur. Bu bakımdan Anayasanın bu maddesinde sorunlar olduğu kanaatindeyim. Yine bütün toplumun sadece belli bir anlayışa göre eğitilmesi, modern dünyayla, demokrasiyle, sivil toplumla, özgürlüklerle telif edilebilecek bir şey değildir. Farklı bilgiler, hakikatler, inançlar, dünya görüşleri söz konusu olacağına göre, devletin bunların içinden sadece birini eğitim anlayışı olarak topluma dayatması doğru değildir. Bu anlayış, tüm anlayışların en doğrusu, en hakikisi olsa bile bütün bireylerin tek bir anlayışa mahkum edilmesi kanaatimce doğru değildir.

İlgili maddede yer alan “çağdaş bilim ve eğitim” ifadesi de problemlili bir ifadedir. Çağdaş bilim anlayışı hangisidir? Bilim felsefesiyle az çok meşgul olan biri olarak diyebilirim ki bu sorunun net bir cevabı yoktur. Cumhuriyetin kurulduğu dönemlerde çağdaş bilimsel yaklaşım pozitivism idi. Ama bugün pozitivism modern dünyada, akademide fazla itibar edilmez. Bir sürü farklı bilimsel yaklaşımlar devreye girmiştir. Yorumu esas alan dünya kadar yaklaşım gelişmiştir ve bugün modern dünyanın giderek bilimsel yaklaşımını belirleyen çerçeve bu olmaktadır. Cumhuriyetin kurulduğu dönemde Durkheim sosyolojisi çağdaş bilimin merkezini oluşturdu. Ama bugün kimse artık bu sosyoloji geleneğine itibar etmemektedir. Max Weber’in yorumlamaya dayalı, dolayısıyla özneyi esas alan sosyolojik yaklaşımı bugün daha fazla revaç bulmuş durumda. O halde çağdaş bilimden neyi anlayacağız? Bu Anayasanın ilgili maddesinde bir sorun olarak durmaktadır.³

Milli Eğitim Temel Kanunu:

Diğer taraftan Türkiye’de eğitim 14.06.1973 yılında kabul edilen ve hala yürürlükte olan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu çerçevesi çizilen bir anlayışla yürütülmektedir. “1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda geçen genel amaçlara, arkasından sıralanan Türk Milli Eğitiminin Temel İlkelerine biraz yakından bakıldığında amacın bir bakıma devleti korumak olduğu kolayca görülmektedir.

Madde 2 – Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. (Değişik: 16/6/1983 - 2842/1 md.) Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek’ tir der..⁴

³ Ömer Çaha, Sivil Toplum ve Özgürlükler Bağlamında Modern Dünyada Eğitim Sorunu

⁴ <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>

Kanuna 1983 yılında yapılan ekler ise 12 Eylül darbesinin derin izlerini taşımaktadır. İkinci maddenin 1. fıkrasında aynı konu olduğu halde yeni bir paragraf açılması ihtiyacı hâsıl olmuştur olmalı ki 10. madde eklenmiş. Tuhaflı olan 10. maddeden ziyade hemen ondan sonra gelen 11. maddenin varlığı. Sanki birileri aynen 2. maddede olduğu gibi bir yanlış telafi etme ihtiyacı duymuş da onları ilave edivermiş gibi. 10, 11 ve 12 maddelerde bir göz atalım:

Madde 10. *Eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde Atatürk inkılâp ve ilkeleri ve Anayasada ifadesini bulmuş olan Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınır. Milli ahlak ve milli kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine ve öğretilmesine önem verilir.*

Milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir; çağdaş eğitim ve bilim dili halinde zenginleşmesine çalışılır ve bu maksatla Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile işbirliği yapılarak Milli Eğitim Bakanlığınca gereken tedbirler alınır.⁵

10. maddede ifade edilen “Eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde Atatürk inkılâp ve ilkeleri ve Anayasada ifadesini bulmuş olan Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınır.”

“Atatürk inkılâp ve ilkeleri Cumhuriyetin kuruluş koşullarında toplumsal değişimin acil öncelikleri doğrultusunda atılacak adımları ve o günün koşullarındaki toplumsal değişimin özelliklerini yansıtır. Bu ilkelerin günümüz toplumsal değişim süreci için ne anlama geleceği oldukça tartışmalı bir konudur. “Atatürk milliyetçiliği” “Atatürk İnkılâp ve İlkeleri” gibi, bugün algılanması son derece subjektif kavramlar etrafında, çatışmaları önleyici ortak değerler arayışı ne ölçüde anlamlı, akılcı ve uygulanabilir; sorgulamak gerekir.

“Demokrasi Eğitimi.” başlığı altında dile getirilenler oldukça ilginçtir:

“Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için vatandaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevî değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır; ancak, eğitim kurumlarında Anayasa’da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine aykırı siyasî ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasî olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmez.”Md:11(MEB)

Bu maddede ortaya konulan anlayışın demokratik ilkelerle çeliştiği ortadadır. Ancak diye başlayan cümlelerden sonra asıl verilmek istenen mesaj; “egemen ideolojik yapının sorgulanmasına yol açacak tartışmalara girmeyin, girilmesine de izin vermeyin” dir. “Demokrasi eğitimi” adı altında böyle bir mesajın verilmesi kuşkusuz özgürlük ilkeleriyle bağdaşmayan bir durumdur.

Lâiklik” ilkesi başlığı altında dile getirilen ise ilginç olmanın ötesinde vahimdir.

“Türk millî eğitiminde lâiklik esastır. Din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretimi ilköğretim okulları ile lise ve dengi okullarda okutulan zorunlu dersler arasında yer alır.”Md:12

Bu ilkenin iç tutarlılıktan yoksun olduğu ortadadır. Eğer din eğitiminin ilköğretimde zorunlu olduğu yargısı başka bir madde de düzenlenseydi, bu anlaşılabilir bir durum olurdu. Fakat “Laiklik esastır” dedikten sonra bu ifadeye yer vermek, laikliğin aynı zamanda bir “inanç özgürlüğü” olduğunu savunan uygulayıcılar açısından bile bir çifte standart oluşturur. Bir an bütün bu amaçlar, ilkeler, genelge ve yönetmeliklerle ortaya konan düşüncelerin ve programların başarılı olduğunu; seksen yıldır sürdürülen bilinçli bir çaba sonucu ülkemizde

⁵ <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>

gerçekten çoğunluğun “Atatürkçü Düşünce”yi kendine referans aldığını kabul edelim. Eğer bu doğru ise sistem içinde günümüzde yaşanan toplumsal gerilime, siyasal çatışmaya, huzursuzluğa ne anlam vermek gerekir? Yok, eğer sorun “gerçek” anlamda Atatürkçü Düşünceyi benimseyen çok az kimse olmasından kaynaklanıyorsa; o zaman da tek tip “vatandaş” yetiştirme projesinin başarısız olduğunu ilan etmek gerekir.”⁶

Yeni anayasada eğitim nasıl olmalı?

Eğitim bireysel insan gerçekliği çerçevesinde ele alınması gereken aynı zamanda bir insan hakları meselesidir. Bu bakımdan bugün din ve vicdan özgürlüğü ya da düşünce ve ifade özgürlükleri gibi temel insan hakları kategorilerine “eğitim özgürlüğü” de eklenmelidir. Ve eğitim yeni anayasada “eğitim özgürlüğü “çerçevesinde ele alınıp değerlendirilmelidir.

Bugün eğitim özgürlüğünün önünde görülen en büyük engel 1982 anayasasında eğitimin tek tipçi bir zihniyetle ele alınmasıdır. Çünkü mevcut 1982 Anayasası’nın eğitim ve öğretim hakkını tanzim eden 42. maddesi; “Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz” der. Ve” Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilmez” diyerek de bitirir. Türkiye’deki temel eğitim anlayışının özetlendiği bu maddelerde ilk göze çarpan unsurun eğitimin tek tip bir ideolojiye mahsus olduğu gerçeğidir. Oysa tek tipçi bir düşünce anlayışı bireyin seçme hürriyetini ortadan kaldıran dolayısıyla bireyi tercihleriyle baş başa bırakmayan bir düşünce biçimidir. Seçme iradesi elinden alınan, tercihlerine, zevklerine, düşüncelerine, inançlarına ve dillerine önem verilmeyen kısacası bireyi teslim alan bir eğitim anlayışında doğal olarak bireyin yaratıcılığı körelecektir. Daha da vahimi çocuklar özgürlük değerinin farkına varamadan yetişkin olacaklardır. Buda ciddi bir insan hakkı ihlalidir ve eğitim özgürlüğünün önünde de bir engel teşkil etmektedir. Bu bakımdan yeni anayasada eğitim çok kültürlü, çoğulcu, farklılıklara açık özgürlükçü bir temele yaslanmalıdır. Anadilde eğitimin önü açılmalı, zorunlu din dersleri dayatması kaldırılmalı ve isteğe bağlı olmalıdır.

Tevhidi Tedrisat Kaldırılmalıdır;

Eğitim birliğini öngören Tevhidi Tedrisat yasası da bugün eğitim özgürlüğü açısından bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Teknolojinin hızla geliştiği bir dünyada bugün çok farklı meslek dalları oluştu. Dolayısıyla bugün itibarıyla yürürlükte tutulan Tevhid-i Tedrisat yasası bu hızı yakalamakta yetersiz kalmaktadır. Bu bakımdan toplumun ihtiyaç hissettiği gerek meslek adamını ve gerekse din adamını kendi bildiği yoldan kendi açacakları okullarda yetiştirmesinin önü mutlaka açılmalıdır. Ve bu yasa artık kaldırılmalıdır. Eğitimde ebeveynin rolü de üst düzeyde olmalıdır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi Madde 26/3: “Ana baba, çocuklarına verilecek eğitim türünü seçmek hakkını öncelikle haizdirler” der. Demokratik dünya bu maddenin gereğini yerine getiriyor. Örneğin Homeschooling gibi alternatif eğitim modellerinin uygulanmasına müsaade ediyor. ABD ve KANADA gibi ülkelerde bu yönde çıkarılmış çok sayıda yasa var. Hatta Amerikan senatosu 16 Eylül 1999 günü oybirliğiyle aldığı 183 nolu kararla 19-25 Eylül 1999 haftasını ‘Ulusal Kişi Merkezli/homeschooling Eğitim Haftası’ olarak belirlemiştir.

⁶ Ali Türer, Türk Eğitim Sisteminde Değişim ve Dönüşüme Engel Düşünsel Ayak Bağları Üzerine Bir İnceleme, Liberal Düşünce Dergisi, Eğitim, Piyasa Ve Devlet, Sayı:49,Yıl:2008,s:114-115

Yeni anayasada eğitim özgürlüğü kapsamında dile getirilmesi gereken bir başka ve önemli konu; militarist uygulamaların eğitim kurumları aracılığıyla artık çocuklara verilmemesi gerektiğidir. Bugün ilköğretimde çocuklara asker komutlarıyla içirilen yemin metninin ne pedagojiye nede hukuka uygun olduğunu söyleyebiliriz. Bu bakımdan yeni anayasa, başta andımız olmak üzere, militarizmin tüm unsurlarının eğitim kurumlarından ayıklanması konusunda tedbirler almalıdır.

Anadilde eğitim;

Anadilde eğitim yasakları demokratik ülkelerin aksine Türkiye’de hala popülerliğini korumakta ve sürekli yeni sıkıntılara yol açmaktadır. Oysa çok kültürlülük politikalarının uygulandığı ülke tecrübelerinde de gözlenebileceği gibi çok kültürlü yapı üniter devlet yapısını dolaylı ya da dolaysız tehdit edecek bir unsur değildir. Farklılıkların karşılıklı olarak benimsendiği çoğulcu bir anlayışı ortaya koyan çok kültürlülük temelinde bir siyasal proje farklılıkları; siyasi, sosyal, ekonomik zenginliğin üretilmesinde önemli bir imkân haline dönüştürmektedir. Devletlerin üniter yapısını asıl tehdit eden unsur ise farklı etnik gruplara karşı, asimilasyon, ötekileştirme, ayrıştırma ve etnik yok ediş yönteminin benimsenmesidir. Bu bakımdan Türkiye’de yaşayan herkes kültürel, bilimsel, dini ve sanatsal faaliyetlerinde anadilini kullanma, anadilinde eğitim, öğrenim ve kamu hizmeti görme hakkına sahip olmalıdır. Resmi dilin öğrenilmesi ve öğretilmesi, bu hakkın kullanımına engel olmamalıdır. 1982 Anayasasında yasaklanan anadil eğitimi yeni anayasada mutlaka özgürlükçü bir perspektifle yerini almalıdır.

Zorunlu din dersleri;

Tevhidi Tedrisat yasasıyla dini eğitim dâhil olmak üzere tüm eğitim faaliyetleri Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde birleştirilmişti. 1948’den beri seçmeli olan din derslerinin, 12 Eylül Anayasasıyla birlikte zorunlu hale getirildiğini görmekteyiz. Var olan din eğitimi de şüphesiz endoktrinasyona dayalıdır. Diğer taraftan; ” İnsan Hakları Evrensel Bidirgesi’nin 18.maddesi, düşünce, vicdan ve din özgürlüğünü düzenler. Bildirgede dini eğitim, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü’nün gereği olarak görülür. 1981’de Birleşmiş Milletler tarafından imzaya açılan ve Türkiye’nin de imzaladığı Din ve İnanca Dayanan Her Türü Hoşgörüsüzlüğün ve Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri 18.Maddeyi 1-8 maddelerinde geniş bir biçimde açıklamıştır. Burada çocuğun eğitim alanındaki “sahibi” devlet değil ebeveyn olarak kabul edilmiştir. Ne var ki Türk eğitim sistemi ve devlet okulları göz önünde bulundurulacak olursa devletin çocuğu ailesinden alıp, kendi hazırladığı müfredatlar ve belirlediği kriterler doğrultusunda eğittiği gözlemlenmektedir. Müfredatlar hazırlanırken ailelerin inanç, kültür ve düşünce farklılıkları göz ardı edilmektedir. Yıllardır aile değerlerini ön plana çıkartarak hükümet olan siyasi partilerden hiçbirisi eğitim söz konusu olduğunda “aileyi direkt olarak bu sürece dâhil edememiştir.

Yeni anayasada birey seçtiği dini aynı inanca mensup insanlarla oluşturduğu cemaatlerle (sivil toplumla) yaşama yayma ve örgütlenme hakkına sahip olmalıdır. Cemaatler vergi ödedikleri devletten çocuklarına dini eğitim vermesini de talep edebilirler. Verilecek olan din dersinin içeriğini belirleme hakkı da velilere ait olmalıdır. Dolayısıyla zorunlu din dersi kaldırılmalı. İnanç gruplarına bu alanda serbestlik tanınmalıdır.

Eğitimin iktisadi boyutu atlanmalıdır;

Türkiye’de kimsenin mali durumuna, görüşüne, dinine, ırkına, mezhebine vs. dikkate almadan herkesten toplanan vergilerle sağlanan eğitim hizmeti ne yazık ki sadece belirli bir kesimin işine yarayacak türden bir faaliyet olarak sunulmaktadır. Dolayısıyla mevcut finansman yönteminin milli eğitimin amaçlarında da ifade ettiğimiz gibi günümüz finans dünyasının bir hayli gerisinde bir anlayışla temin ediliyor olması da ayrıca önemlidir. Eğitim, iktisadi boyutu ve doğurduğu olumsuz sonuçlar görmezden gelinerek anayasada tanzim edilmemelidir. Çünkü vergi mükellefleri tarafından temin edilen servetin devlet tarafından alınıp dağıtılmasını öngören bu yerleşik mevcut finansman yaklaşımı ne yazık ki dünyanın geldiği bu noktada hiçbir yaraya merhem olmamaktadır. Devlet okullarında kalite düşüşüne neden olduğu gibi eğitim daha çok zengin ailelere dönük ayrıcalıklı bir hal almaktadır. Çünkü bu alanda yapılan birçok araştırma üniversite sınavına kazanan öğrencilerin orta ve orta üstü gelir düzeyine sahip ailelerin çocukları olduğunu göstermektedir. Yeni anayasa bu adaletsizliği ortadan kaldıracak bir anlayışla ele alınmalıdır.

Türkiye’de insan haklarına dayalı, özgürlükçü, çok dilli, çok kültürlü, çoğulcu yeni bir eğitim anlayışına ihtiyaç duyulduğu aşikârdır. Neticede eğitimin nihai amacı tek-tip insan üretmek değil birbirleriyle iyi ilişkiler kuran, kendine ait bir dünyası olan ve bu dünyasını kendisi için koyduğu ilkeleriyle zenginleştiren özgür bireyler üretmektir. Bunun da başlıca yolu; insanın en tabii haklarına, özelliklerini en verimli şekilde kullanmasına imkân tanımaktan geçmektedir. Başka bir deyişle insanın doğuştan getirdiği kabiliyetlerini geliştirebilmesinin yolu, kuşkusuz insanı insana bırakmaktan geçmektedir. Bu bakımdan yeni anayasada “eğitimin” özgürlükçü bir perspektifle yeniden tanzim edilmesi elzemdir.

UFUK COŞKUN

LDT EĞİTİM POLİTİKALARI ARAŞTIRMA MERKEZİ

ufukcoskunn@gmail.com